

**Témavezetői értékelés Kökényesi
Nikoletta pályázatáról**

2012

Kemény Gábor egy. tanár

Kökényesi Nikoletta az előző tanév végén fejezte be doktorjelölti tanulmányait a Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Karának Irodalomtudományi Doktori Iskolájában. 2011 decemberében predoktori ösztöndíjban részesült, és ennek értelmében tudományos segédmunkatársi munkakörben segíti a Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet munkáját. A munkatervében megállapított menetrendnek megfelelően 2012. I. és II. negyedévében elkészítette doktori értekezésének 7. és 8. fejezetét. Most ösztöndíjának további folyósításért pályázik a 2012. szeptember–2013. augusztus közötti időszakra. **A kutatás és feldolgozás ütemessége alapján témavezetőjeként felelősen kijelenthetem, hogy a disszertáció legkésőbb 2013 októberére munkahelyi vitára bocsátható állapotban lesz. Mindezek alapján a pályázónak az ösztöndíj elnyerésére, illetve további folyósítására irányuló kérelmét maximálisan indokoltnak és támogatásra érdemesnek tartom.**

Kökényesi Nikoletta eddigi munkájáról és annak eredményeiről a következő összefoglaló értékelést adhatom.

A pályázó a tudományos kutatás iránt elkötelezett, igen szorgalmas fiatal kutató, aki, mint ez a fentebbiekből is látható, egyenletesen halad PhD-értekezésének befejezése felé. Egyre inkább elmélyed a stilisztika és a retorika klasszikus és modern szakirodalmában (a magyaron kívül angol nyelven is olvas), és mint korábbi politológia szakos hallgató jól ismeri kutatási témájának társadalomelméleti hátterét is.

A készülő disszertáció témája a magyarországi nyomtatott sajtó nyelvhasználatának stilisztikai, retorikai és szövegtani vizsgálata, különös tekintettel az országos napilapokban megjelent, illetve ismertetett politikai beszédekre. Ez a téma nyelvészeti, stilisztikai, médiaelméleti stb. vonatkozásai miatt interdiszciplináris kutatási területnek tekinthető. A doktorjelölt a téma feldolgozásában statisztikai módszereket is alkalmaz, és ez erősíti a kapott eredmények megbízhatóságát.

Az elmúlt években a pályázó eredményesen folytatta a kijelölt sajtónyelvi korpusz tartalmi, szerkezeti és statisztikai feldolgozását, továbbá a kérdéskörre vonatkozó szakirodalom olvasásával, dokumentálásával szélesítette szakmai tájékozottságát. E kutatásai a szövegtani és stilisztikai kérdéseken kívül médiaelméleti és textológiai vonatkozásokra is kiterjedtek.

Kökényesi Nikoletta predoktorral témavezetőként állandó, lényegében heti rendszerességű kapcsolatban állok, munkáját folyamatosan ellenőrzöm és tanácsokkal segítem. Az a határozott véleményem, hogy a kutatás jól halad a doktori értekezés elkészítése és megvédése felé. Minthogy azonban a kutatás jellege olyan, hogy nagy terjedelmű sajtónyelvi korpuszt kell kvantitatív és kvalitatív módon áttekinteni, a munkálat időigényes, az anyagfeldolgozás

és az értekezés megírása még egy évi folyamatos munkát tesz szükségessé. Ennélfogva különösen fontos, hogy a most újból megpályázott támogatás elnyerésével, illetve további folyósításával a disszertációján dolgozó szerző továbbra is mentesüljön az egyéb, nem szakmai jellegű munkavállalás kötelezettségétől, amely nyilvánvalóan késleltetné a dolgozat befejezését.

Kökényesi Nikoletta kutatásának tárgyát, az alkalmazott módszereket és a várható eredményeket – a pályázat részeként benyújtott tématerve alapján – röviden az alábbiakban foglalhatom össze.

A készülő disszertáció tárgya a magyar sajtónyelv stilisztikai, szövegtani és retorikai változásainak áttekintése 1990 és 2011 között. Fő célja az, hogy bemutassa az ezredforduló sajtónyelvének retorikai, stilisztikai és szövegtani sajátosságait a négy országos napilap politikai cikkeinek és különösen az azokban idézett és ismertetett évertékelő beszédeknek a tükrében. Az ugyanakkor és ugyanarról elhangzott kormánypárti és ellenzéki beszédek elemzése nem csupán stilisztikai és retorikai, hanem médiaelméleti és politológiai megállapításokra is módot nyújt. Ennek ellenére a most folyó kutatás elsősorban nem ezekre a tartalmi vonatkozásokra irányul, hanem arra, miképpen tükröződnek korszakunk politikai törekvései a nyelvhasználatban, a publicisztikai stílusban és a beszédszerkesztésben. Minthogy a retorika és a stilisztika inter- és multidiszciplináris tudomány, a felvetődő kérdések is inter- és multidiszciplináris megközelítést igényelnek.

A disszertációnak a predoktori időszak alatt elkészült első fejezete a nyilvános politikai beszédek retorikai elemzésével foglalkozik. Az elemzés módszere a retorikai-stilisztikai tartalomelemzés, melyet kiegészít a kvantitatív eljárással. A vizsgálat során a retorikai-stilisztikai eszközök, valamint ezek kifejezőerejének hatáselemeit tárja fel. A beszédek és az ezekről tudósító újságcikkek elemzése alapján a dolgozat írója arra a következtetésre jut, hogy az 1990-es évek közéleti stílusának retorizáltsága magasabb fokú, mint a napjainké. De az utóbbi években is „virágkorát éli a metaforák tudatos politikai alkalmazása. Egy-egy jól eltalált szó használata, ha nem is sorsdöntő, de ha elfogadjuk a metaforizáció kiemelkedő jelentőségét a szavazók szimpátiájának elnyerésében, akkor akár választást nyerő is lehet. A politikai beszéddel foglalkozó szakirodalom egy része állítja, hogy aki birtokolja a választók számára legtetszetősebb metaforákat s általa a szimbolikus nyelvi teret, az győzhet a politikai versenyben is” (Kökényesi Nikoletta kutatási beszámolójából, 2).

A beszédek és az azokról számot adó tudósítások egybevetésével a készülő értekezés szerzője azt is megvizsgálja, milyen mértékben követik az újságcikkek az adott beszéd retorikai felépítését, milyen retorikai eszközöket emelnek ki az elhangzott szövegből, vagy

milyen új elem jelenik meg a cikk szövegében. Ez a vizsgálat többek között arra is irányul, hogy a modern szövegek milyen mértékben követik szerkezetükben az antik retorika által kialakított formákat. Az egyik legfontosabb kérdés, amely a vizsgálat során megválaszolásra kerül, hogy mely stilisztikai és retorikai eszközök azok, amelyek a modern kori politikai szövegekben és ezáltal a sajtónyelvben is jelen vannak. A vizsgálat elvégzése során arra is választ kaphat a disszertáció olvasója, hogy milyen változások történtek a vizsgált időszakban, a rendszerváltozás óta lefolyt több mint két évtizedben. A szövegek ilyen szempontú mélystruktúra-vizsgálata során kimutathatóvá válik, hogy egy-egy napilap, illetve egy-egy politikai szereplő stílusa, retorikája hogyan változott a vizsgált időszakban.

A készülő disszertáció egyik tartalmi újdonsága abban fedezhető fel, hogy kiterjed a nyomtatott és az online sajtó viszonyára is. Többek között azt vizsgálja, hogy az újságcikkek változatlanul kerülnek-e át az online verzióba, vagy javított, átszerkesztett szöveg kerül fel az internetre. Az elemzés során a nyomtatásban megjelent cikkeket összehasonlítja az online formában megjelent cikkekkel. A nyomtatott cikkek szövegét szóról szóra egybeveti az online kiadás szövegével, figyelme kiterjed a címadásra, tördelésre, az újságcikk tipográfiai megjelenésére is. Az eredményeket napilaponként külön-külön ismerteti.

A legújabban elkészült másik fejezet az előző fejezetben elemzett évértékelő beszédekről szóló tudósításokat vizsgálja. Az elemzés korpuszát az évértékelő beszédek sajtóbeli ismertetései és kommentárjai adják. Ezeket a sajtóközleményeket a négy országos napilapból választotta ki a szerző. Az évértékelő beszédek és a huszonnégy cikk elemzéséből az derült ki, hogy a stílus akkor megy át a semlegesen tényközlőből enyhén támadóba, amikor a sérelmek, hibák felsorolására, valamint a viszontválaszokra kerül sor. A politikusok és a napilapok erősebben fogalmazznak, amikor a másik oldalt veszik kritika alá. A vizsgálati korpuszból kitűnik, hogy a politikusok és az újságírók célja egyértelműen az, hogy meghatározzák és közvetítsék az állampolgárokhoz a „mi” és az „ők” kategóriáját. Ez, a szerző véleménye szerint, jellemző mind a két oldal politikai propagandájára és ezzel együtt sajtójára is.

A kutatásban alkalmazott módszerek közül kiemelés érdemel a kvantitatív módszer alkalmazása. A kvantitatív stilisztikai elemzés alapjaival a készülő disszertáció szerzője azon a speciális kollégiumon ismerkedett meg, amelyet a témavezető a 2006/07. tanév tavaszi félévében tartott. A sajtónyelvi korpusz kvantitatív elemzésében Kökényesi Nikoletta abból az elvből indul ki, hogy „a szöveg alatti nyelvi szintek elemeinek mennyiségi leírása jellemezheti a sajtónyelvet nyelvi gyakoriság szempontjából, de jellemzi a sajtónyelvi szövegeket is, hogy milyen elemek, milyen eloszlásban és mennyiségben fordulnak elő benne. A szöveget a közvetlenül alatta levő nyelvi szint, azaz mondatainak adatai jellemzik leginkább”. Ennek

megfelelően a vizsgálati korpuszt alkotó cikkeket elsősorban a mondattani sajátosságok szempontjából veti alá kvantitatív elemzésnek (mondathosszúság, mondat- és szövegszerkesztettség, a mondategységek és a mondategészek aránya, az ún. szerkesztettségi mutató stb.).

A statisztikai módszer alkalmazása erősíti a szövegek elemzéséből levonható következtetések hitelét, egyben azonban igen megnöveli a kutatásra fordítandó idő nagyságát is. Többek között ez az oka annak, hogy a gyűjtött anyag feldolgozása még legalább egy évi munkát kíván, feltételezve, hogy a szerzőnek továbbra is ez maradhat a fő elfoglaltsága.

Erre való tekintettel és a kutatási téma fontosságának tudatában **témavezetőként a leghatározottabban támogatom Kökényesi Nikoletta pályázatát a predoktori ösztöndíj további folyósítására.** Személyében a Doktori Iskola Tanácsa olyan kutatót részesít támogatásban, aki – a pályázók közül tudomásom szerint egyetlenként – interdiszciplináris területen munkálkodik. Az ösztöndíjnak részére való további odaítélése bizonyosságul szolgálhat arra, hogy a miskolci irodalomtudományi iskola nem zárkózik el az irodalom- és a nyelvtudomány határterületén kibontakozó kutatások támogatásától sem.

Miskolc–Budapest, 2012. június 30.

Kemény Gábor egy. tanár,
a Doktori Iskola Tanácsának tagja,
az MTA doktora